

Виклики реалізації економічної політики сталого сільського господарства

Гузенко Максим Васильович¹

Опубліковано	Секція	УДК
28.05.2025	Економіка	352:351.7/.8

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15556591>

Анотація. Метою статті є визначення та систематизація ключових викликів, що перешкоджають ефективній реалізації економічної політики сталого сільського господарства в Україні, з урахуванням її економічної, екологічної та соціальної складових.

У статті застосовано комплекс загальнонаукових і спеціалізованих методів. Системний підхід використано для аналізу взаємозв'язків між економічною, екологічною та соціальною складовими сталого сільського господарства. Метод порівняльного аналізу дав змогу виявити ключові виклики реалізації економічної політики сталого розвитку. Економічні аспекти вивчались із використанням структурно-логічного аналізу, екологічні — через еколога-економічний аналіз, а соціальні — на основі ризик-орієнтованого підходу. Для узагальнення результатів застосовано метод аналітичного групування.

У статті досліджено ключові виклики реалізації економічної політики сталого сільського господарства з урахуванням її трьох основних складових: економічної, екологічної та соціальної. В межах аналізу економічного аспекту обґрунтовано необхідність застосування грантової та субсидійної підтримки аграрного сектору. Наголошено також на важливості стимулювання інновацій у сільському господарстві. Разом з тим, автор акцентує увагу на низці бар'єрів, що ускладнюють ефективну реалізацію цього напрямку, серед яких: обмежене бюджетне забезпечення, високі витрати на перехід до органічного виробництва, нерівномірний доступ до фінансових ресурсів, а також нестабільність аграрної політики.

У контексті екологічного виміру розкрито важливість модернізації аграрного виробництва через поширення органічного землеробства. Серед основних перешкод виокремлено: високу вартість сертифікації, складність переходу до нових технологій, нестачу фахівців, інфраструктурну незабезпеченість та слабкий внутрішній попит на органічну продукцію.

Соціальний компонент розглянуто через призму впливу агрохімікатів, зокрема пестицидів, на громадське здоров'я. Автор зазначає, що з метою підвищення врожайності аграрії продовжують активно їх застосовувати, що особливо негативно впливає на сільське населення.

Автор дійшов висновку, що ефективна реалізація економічної політики сталого сільського господарства в Україні потребує комплексного підходу з урахуванням взаємозв'язку економічних, екологічних і соціальних чинників. Основні виклики

¹ Гузенко Максим Васильович, аспірант кафедри фінансових технологій та підприємництва, Сумський державний університет, вул. Харківська, 116, м. Суми, Україна, <https://orcid.org/0009-0005-4128-4534>

включають обмежене фінансування, високі витрати на органічне виробництво, нерівний доступ до ресурсів, інституційні проблеми та слабкий попит на екологічну продукцію.

Ключові слова: органічне виробництво, фінансова підтримка, екологічна модернізація, громадське здоров'я.

Challenges of implementing economic policy for sustainable agriculture

Abstract. The purpose of the article is to identify and systematize the key challenges that impede the effective implementation of the economic policy of sustainable agriculture in Ukraine, taking into account its economic, environmental and social components.

The article uses a set of general scientific and specialized methods. The systematic approach is used to analyze the interrelationships between the economic, environmental and social components of sustainable agriculture. The method of comparative analysis helped to identify the key challenges of implementing the economic policy of sustainable development. Economic aspects were studied using structural and logical analysis, environmental aspects - through ecological and economic analysis, and social aspects - based on a risk-oriented approach. The method of analytical grouping was used to summarize the results.

The article examines the key challenges of implementing the economic policy of sustainable agriculture, taking into account its three main components: economic, environmental and social. The analysis of the economic aspect substantiates the need for grant and subsidy support for the agricultural sector. The importance of stimulating innovation in agriculture is also emphasized. At the same time, the author emphasizes a number of barriers that hinder the effective implementation of this area, including: limited budgetary support, high costs of transition to organic production, uneven access to financial resources, and instability of agricultural policy.

In the context of the environmental dimension, the importance of modernizing agricultural production through the spread of organic farming is revealed. Among the main obstacles are the high cost of certification, the difficulty of transition to new technologies, the lack of specialists, the lack of infrastructure, and the weak domestic demand for organic products.

The social component is examined through the prism of the impact of agrochemicals, in particular pesticides, on public health. The author notes that in order to increase yields, farmers continue to actively use them, which has a particularly negative impact on the rural population.

The authors conclude that the effective implementation of an economic policy for sustainable agriculture in Ukraine requires a comprehensive approach that takes into account the interconnectedness of economic, environmental and social factors. The main challenges include limited financing, high costs of organic production, unequal access to resources, institutional problems, and weak demand for organic products.

Keywords: organic production, financial support, environmental modernization, public health.

Вступ

Постановка проблеми. В умовах сучасних соціально-економічних, екологічних та геополітичних викликів забезпечення сталого розвитку сільського господарства набуває стратегічного значення як для економіки України загалом, так і для збереження природного потенціалу та підвищення якості життя населення, зокрема в сільській місцевості. Економічна політика в аграрній сфері потребує переосмислення

відповідно до принципів сталого розвитку, що передбачає інтеграцію економічної ефективності, екологічної відповідальності та соціальної справедливості.

Актуальність проблеми зумовлена необхідністю подолання системних бар'єрів, пов'язаних із недофінансуванням сталих аграрних практик, нерівномірним доступом до фінансових ресурсів, високими витратами на екологічну трансформацію виробництва, а також негативним впливом агрохімізації на стан громадського здоров'я. Нерозв'язаність цих питань унеможливорює повноцінну реалізацію потенціалу сільських територій та гальмує впровадження екологічно безпечних технологій.

Таким чином, дослідження викликів реалізації економічної політики сталого сільського господарства та обґрунтування шляхів їх подолання має важливе наукове значення для розвитку економічної теорії аграрної політики та практичне значення для формування дієвих механізмів підтримки агровиробників, посилення інституційної спроможності громад і досягнення цілей сталого розвитку в аграрному секторі України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані із реалізацією економічної політики сталого сільського господарства в контексті її ключових аспектів реалізації є предметом досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних вчених.

Дослідженням економічної складової сталого сільського господарства, зокрема в частині державного стимулювання екологічно безпечних практик в аграрній сфері, посилення державної фінансової підтримки та підтримки інновацій у сільському господарстві займалися такі вітчизняні Стоянова-Коваль С. С., Варгатюк М. О. [14], Гадзало Я. М., Лузан Ю. Я. [9], Захарчук О.В., Завальнюк О.І., Даценко О.А.[8], Томашук І., Борболук Є. [15].

Важливою складовою економічної політики сталого сільського господарства є екологічна складова, зокрема в частині розширення органічного виробництва. Це питання активно досліджується у працях іноземних науковців. Так, Lairon, D. [4] зазначав, що 94–100% органічних продуктів не містять залишків пестицидів і мають у середньому на 50% менше вмісту нітратів. Окрім того, Crinnion, W. J. [2], Rembialkowska E. . [5] довели, що органічні продукти містять більше окремих поживних речовин: зокрема, на 21% більше заліза та на 29% більше магнію порівняно з традиційними продуктами.

Споживання органічних продуктів, а свою чергу тісно пов'язано із соціальною складовою економічної політики сталого сільського господарства, зокрема впливом на громадське здоров'я. В своїх дослідженнях такі вчені як, як Kesse-Guyot, E. та співавтори [3], Baudry та співавтори [1], Yilmaz, B., Terekeci, H., Sandal, S., & Kelestimur, F. [6] обґрунтували зниження рівня захворюваності на цукровий діабет 2 типу, ризику розвитку раку внаслідок споживання органічної продукції.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на наявність широкого кола досліджень, присвячених реалізації економічної політики сталого сільського господарства, ряд важливих аспектів залишається недостатньо розробленим. Зокрема, потребують глибшого наукового обґрунтування питання, пов'язані з виявленням та систематизацією існуючих викликів, що ускладнюють ефективне впровадження економічної політики сталого сільського господарства в контексті економічної, екологічної та соціальної складової.

Формулювання цілей статті (постановка завдання)

визначити та систематизувати ключові виклики реалізації економічної політики сталого сільського господарства в Україні з урахуванням економічного, екологічного та соціального вимірів;

визначити проблеми, що в контексті реалізації економічної складової політики сталого сільського господарства;

проаналізувати бар'єри, що стоять на шляху впровадження екологічної складової політики сталого сільського господарства, зокрема переходу до органічного виробництва;

оцінити ризики аграрного виробництва, пов'язані із надмірним використанням агрохімікатів, та їхній вплив на здоров'я сільського населення.

Результати

Економічна політика сталого сільського господарства орієнтована на досягнення довготривалого та збалансованого розвитку агропромислового комплексу з урахуванням взаємопов'язаних економічних, екологічних та соціальних чинників. Її стратегічна мета полягає не лише в інтенсифікації виробництва та підвищенні аграрної продуктивності, а й у забезпеченні екологічної безпеки, раціональному використанні природних ресурсів та підтримці соціальної стійкості сільських територій.

Політика сталого сільського господарства передбачає впровадження таких механізмів, які дозволяють мінімізувати негативний антропогенний вплив на довкілля, сприяти збереженню агроландшафтів і біорізноманіття, а також підтримувати інклюзивне економічне зростання в сільській місцевості. У цьому контексті серед ключових аспектів реалізації економічної політики сталого сільського господарства вирізняються: економічний (стимулювання екологічно безпечних практик, посилення державної фінансової підтримки, підтримка інновацій); екологічний (екологічна модернізація аграрного виробництва); соціальний (покращення громадського здоров'я, поліпшення умов життя сільського населення).

На сьогоднішній день ефективна реалізація економічної політики сталого сільського господарства стикається з низкою проблем, що обумовлені різними факторами.

Аналізуючи економічні аспекти реалізації економічної політики сталого сільського господарства, варто зазначити, що стимулювання екологічно безпечних практик передбачає надання державою пільг та фінансової підтримки фермерам, які застосовують екологічно чисті методи виробництва. Проте, наявні програми підтримки часто мають обмежене бюджетне забезпечення, що не дозволяє охопити значну частину фермерів або надати їм суттєву фінансову мотивацію для переходу на екологічні практики. Серед ключових викликів у сфері фінансової підтримки аграріїв можна виділити такі: нерівномірний доступ до ресурсів; нестабільність державної аграрної політики; обмеженість фінансування; відсутність комплексного підходу. Необхідно зазначити, що підтримка інновацій передбачає заохочення впровадження нових технологій у сільському господарстві. При цьому, варто відмітити, що на виконання наукових досліджень та розробок в Україні було направлено у 2020 році лише 17,0 млрд. грн., в тому числі на сільськогосподарські інновації – 1,2 млрд. грн., або 45,2 млн дол. Частка витрат на виконання наукових досліджень і розробок у валовому внутрішньому продукті складає лише 0,41%. За даними Євростату, частка обсягу витрат на наукові дослідження та розробки у ВВП країн ЄС-27 у середньому становила 2,2%. Більшою за середню вона була у Швеції – 3,4%, Австрії – 3,19%, Німеччині – 3,18%, Данії – 2,96%, Бельгії – 2,89%, Фінляндії – 2,79%, Франції – 2,19%. Також найбільші значення цього показника мають Ізраїль (4,93%), Південна Корея (4,64%), Японія (3,24%), США (3,07%), та Китай (2,2%) [8].

Екологічна складова економічної політики сталого сільського господарства набуває сьогодні особливого значення, оскільки саме вона забезпечує довгострокове збереження природних ресурсів, мінімізацію негативного впливу агровиробництва на довкілля та формує основу для безпечного і збалансованого розвитку сільських територій у контексті глобальних екологічних викликів і кліматичних змін.

В сучасних умовах одним із основних напрямків реалізації економічної політики сталого сільського господарства є екологічна модернізація сільського господарства, насамперед в частині збільшення виробництва органічної продукції за рахунок зменшення використання пестицидів.

Впровадження органічного виробництва в Україні супроводжується низкою складних і системних викликів, що стримують динаміку розвитку цієї екологічно орієнтованої моделі агровиробництва. Одним із ключових бар'єрів є висока вартість переходу до органічного господарювання, зокрема витрати на сертифікацію, адаптацію технологій, відмову від хімічних добрив і пестицидів, що робить цей процес малодоступним для більшості малих та середніх фермерських господарств.

Інституційна та логістична незабезпеченість – зокрема нестача переробних потужностей, складських приміщень, спеціалізованих каналів збуту – також значно ускладнює ефективне функціонування органічного ланцюга доданої вартості.

Ще одним викликом є обмежений внутрішній ринок збуту органічної продукції, який формується повільно через низьку платоспроможність населення, слабку маркетингову підтримку та недостатню державну популяризацію органічного споживання. Окрім того, спостерігається фрагментарність державної політики підтримки органічного сектора, що не забезпечує достатніх стимулів для широкого залучення аграріїв до екологічно безпечних форм виробництва.

За даними Kesse-Guyot E. та співавторів [3], особи з найвищим рівнем споживання органічних продуктів мали на 35% нижчий ризик розвитку цукрового діабету 2 типу, при цьому кожне додаткове 5% органічних продуктів у раціоні знижувало ризик ще на 3%. Подібні результати отримали Baudry J. та співавтори [1], які виявили загальне зниження ризику розвитку раку на 25% серед споживачів органічної їжі, зокрема – на 33% нижчий ризик раку молочної залози у жінок у постменопаузі, на 76% – лімфом і на 86% – неходжкінської лімфоми. Також встановлено, що органічні продукти містять більше окремих поживних речовин: зокрема, на 21% більше заліза та на 29% більше магнію порівняно з традиційними продуктами [15; 3]. Важливо й те, що 94–100% органічних продуктів не містять залишків пестицидів і мають у середньому на 50% менше вмісту нітратів [4]. Це є надзвичайно актуальним з огляду на шкідливий вплив пестицидів на здоров'я людини, зокрема їхній зв'язок з ендокринними порушеннями, адже понад 90% хімічного навантаження організм отримує саме з їжею [6].

Варто також зазначити, що на сьогоднішній день динаміка зростання використання пестицидів вказує на відсутність належної системи моніторингу та регулювання застосування хімічних засобів у сільському господарстві, що створює додаткові ризики як для навколишнього середовища, так і для здоров'я населення.

Ефективний розвиток сільських територій є однією з пріоритетних цілей економічної політики сталого сільського господарства. Проте її реалізація в Україні супроводжується низкою викликів, що ускладнюють досягнення балансу між виробничою ефективністю, соціальним добробутом та охороною довкілля. Часто політика зосереджена переважно на підтримці агровиробництва, тоді як розвиток інфраструктури, соціальних послуг і підприємництва залишається поза увагою. Відсутність стимулів до економічної диверсифікації посилює залежність громад від аграрного сектору та обмежує можливості для створення робочих місць у суміжних галузях. У свою чергу, екологічні виклики вимагають системного перегляду підходів до розвитку територій, зокрема через розширення підтримки органічного виробництва та інших екологічних практик. Отже, економічна політика потребує комплексного, просторово чутливого підходу з акцентом на підтримку людського потенціалу, місцевої економіки та довгострокової екологічної стійкості.

Висновки

У результаті проведеного дослідження встановлено, що ефективна реалізація економічної політики сталого сільського господарства в Україні потребує комплексного підходу, який враховує взаємозв'язок економічних, екологічних і соціальних чинників. Серед ключових викликів визначено обмежене бюджетне забезпечення екологічних ініціатив, високі витрати на перехід до органічного виробництва, нерівномірний доступ до фінансових ресурсів, інституційну незабезпеченість, а також слабкий внутрішній попит на органічну продукцію. Окрема увага приділяється загрозам, пов'язаним із поширеним використанням агрохімікатів та їх впливом на громадське здоров'я.

Розв'язання вказаних проблем потребує активізації державної підтримки екологічно безпечних аграрних практик, стимулювання інновацій, розширення інфраструктурної бази та системної популяризації органічного споживання серед населення. Важливим напрямом є також розвиток людського капіталу у сфері сталого сільського господарства та впровадження просторово орієнтованих стратегій розвитку сільських територій.

Перспективи подальших досліджень доцільно спрямувати на: обґрунтування ефективних фінансових інструментів підтримки сталого агровиробництва; вивчення міжнародного досвіду екологічної модернізації аграрного сектору; розробку механізмів посилення інституційної спроможності територіальних громад; аналіз впливу органічного виробництва на здоров'я населення в українських реаліях; розроблення моделей інтеграції екологічних практик у локальні економічні системи.

Список використаних джерел

1. Baudry J., Assmann K. E., Touvier M., Allès B., Seconda L., Latino-Martel P. et al. Association of frequency of organic food consumption with cancer risk: Findings from the NutriNet-Santé prospective cohort study. *JAMA Internal Medicine*. 2018. Vol. 178, No. 12. P. 1597–1606. URL: <https://jamanetwork.com/journals/jamainternalmedicine/fullarticle/2707948>
2. Crinnion W. J. Organic foods contain higher levels of certain nutrients, lower levels of pesticides, and may provide health benefits for the consumer. *Alternative Medicine Review*. 2010. № 15(1). P. 4–12. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/20359265/>
3. Kesse-Guyot E., Rebouillat P., Payraastre L. et al. Prospective association between organic food consumption and the risk of type 2 diabetes: findings from the NutriNet-Santé cohort study. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*. 2020. Vol. 17. Article number: 136. URL: <https://ijbnpa.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12966-020-01038-y>
4. Lairon D. Nutritional quality and safety of organic food. A review. *Agronomy for Sustainable Development*. 2010. Vol. 30. P. 33–41. URL: <https://hal.science/hal-00886513/document>
5. Rembialkowska E. Quality of plant products from organic agriculture. *Journal of the Science of Food and Agriculture*. 2007. Vol. 87. P. 2757–2762. URL: https://www.researchgate.net/publication/227732962_Quality_of_plant_products_from_organic_agriculture
6. Yilmaz B., Terekeci H., Sandal S., Kelestimur F. Endocrine disrupting chemicals: exposure, effects on human health, mechanism of action, models for testing and strategies for prevention. *Reviews in Endocrine and Metabolic Disorders*. 2020. Vol. 21. P. 127–147. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11154-019-09521-z>

7. Городняк І., Петровський С. Аналіз ринку органічної продукції в Україні. Економічний простір. 2023. № 184. С. 31-35. URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/184-5>
8. Захарчук О. В., Завальнюк О. І., Даценко О. А. Інвестиції в інноваційний розвиток сільського господарства України. Вісник Університету «Україна» (Серія «Економіка, менеджмент, маркетинг»). 2023. №8 (35). URL: <https://doi.org/10.36994/2707-4110-2023-8-35-05>
9. Гадзало Я., Лузан Ю. Удосконалення державного управління розвитком аграрного сектору економіки та сільських територій України. Економіка АПК. 2020. № 27 (11). С.6-18. URL: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202011006>
10. Лупенко Ю. О., Захарчук О. В. Інвестиційне забезпечення інноваційного розвитку сільського господарства України. Економіка АПК. 2018. № 11. С. 9–11
11. Негода Ю., Гузь М. Ринок органічної продукції в Україні. Економіка та суспільство. 2023. № 54. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-34>
12. Резніченко В. П., Коломієць Л. В., Стефанюк С. В. Органічне сільське господарство: виклики та перспективи розвитку. Аграрні інновації. 2024. № 23. С.134-140. URL: <https://doi.org/10.32848/agrar.innov.2024.23.20>
13. Сабій І. М. Вибір моделі аграрного устрою України як основи всебічного сталого сільського розвитку. Економіка АПК. 2021. № 9. С. 82–90. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-26>
14. Стоянова-Коваль С. С., Варгатюк М. О. Державне управління екологічною безпекою аграрного виробництва. Ефективна економіка. 2019. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6908>
15. Томашук І., Борболук Є. Значення аграрного сектора економіки у забезпеченні продовольчої безпеки України. 2023. Економіка та суспільство, (58). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-26>